

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 911.3

**С.А. Лісовський, І.В. Гукалова, Є.О. Маруняк, А.А. Мозговий, О.Л. Дронова,
Л.П. Дячевська**

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ПЕРЕХОДУ КРАЇНИ ДО ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

С.А. Лисовский, И.В. Гукалова, Е.А. Маруняк, А.А. Мозговой, Е.Л. Дронова, Л.П. Дьячевская
**МЕЖДУНАРОДНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ УКРАИНЫ И ЕЕ ВОЗМОЖНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ ПЕРЕХОДА
СТРАНЫ К СБАЛАНСИРОВАННОМУ РАЗВИТИЮ**

Институт географии НАН Украины, Киев

Проанализированы возможные отрицательные экологические и социальные последствия для Украины и ее регионов в результате интеграции в мировое хозяйство. Сформулированы основные направления упреждения и ликвидации таких последствий, в том числе: принцип защиты национальных интересов страны, обеспечение надлежащего уровня национальной безопасности, а также конкурентоспособности национальной экономики, оптимизация использования природно-ресурсного потенциала страны, реализация потенциала экспортных возможностей Украины на мировых рынках сельскохозяйственной продукции, разработка и принятие на государственном уровне «Национальной стратегии устойчивого (сбалансированного) развития». Обоснованы наиболее приемлемые позиции и параметры выхода Украины на мировой и региональные рынки товаров и услуг в контексте обеспечения практического перехода страны к устойчивому развитию.

Ключевые слова: международная экономическая интеграция; устойчивое развитие; экологические и социальные последствия интеграции.

S. Lisovsky, I. Gukalova, Ye. Marunyak, A. Mozgovyi, O. Dronova, L. Diachevska
**INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION OF UKRAINE AND ITS POSSIBLE CONSEQUENCES FOR THE COUNTRY'S
TRANSITION TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Institute of Geography, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

The possible negative environmental and social consequences for Ukraine and its regions as a result of its integration into the global economy are analyzed. The main directions of prevention and elimination of such consequences are determined; they are the principle of protection of national interests of the country; ensuring the proper level of national security, as well as competitiveness of the national economy; optimization of use of natural resource potential of the country; realization of the export potential of Ukraine on the world markets of agricultural products; development and adoption at the state level of "National Strategy of Sustainable Development". The most appropriate directions and parameters of outgoing of Ukraine on the world and regional goods and services markets in the context of practical transition to the sustainable development are grounded.

Keywords: international economic integration, sustainable development, ecological and social consequences of integration.

Інтеграція до системи світового господарства є одним із принципових факторів, що в сукупності визначають економічні, екологічні та соціальні аспекти розвитку країни і взаємодії суспільної та природної компонент на її території. Значимість міжнародної економічної інтеграції в забезпеченні розвитку кожної країни зростає. При цьому важливою є не просто інтеграція, а здобуття провідних позицій, високого рівня конкурентоспроможності національної економіки, що означає кращі передумови для переходу до збалансованого розвитку.

Основними тенденціями, сформованими у сучасному глобалізованому світі, є розвиток інформаційних та комунікаційних технологій, інтенсифікація економічного зростання, транснаціоналізація. Все це спричинює значну диферен-

ціацію глобального простору, загострення конкуренції, зміни галузевої й територіальної структури виробництва, послаблення ролі державного управління, відчутні соціальні трансформації (як наслідок міграцій та дифузії стандартів).

За таких умов, на всіх рівнях, від глобального до локального, формується низка викликів збалансованому розвитку, пов'язаних з нераціональним використанням усіх видів ресурсів, забрудненням, втратою національних і культурних цінностей. Автори книги «Навколишнє середовище та глобалізація» [13] виділяють п'ять основних тез, на які варто зважати в оцінках:

1. Вплив зростаючої економічної активності на виснаження ресурсів.
2. Вплив глобалізації на деградацію екосистем, що знижує глобальну безпеку та особливо ризи-

кований в найбідніших країнах.

3. Обмеження екологічного простору, та, зокрема, прав і потреб тих «кому не пощастило».

4. Різниця у рівнях споживання розвинених країн та країн, що розвиваються, яка буде визначати майбутнє глобалізації та глобального середовища.

5. Зростання взаємозалежності глобального ринку та глобального навколишнього середовища.

Водночас слід брати до уваги і потенційні позитиви глобалізації – трансфер технологій, нові можливості для виробництва, освіти, охорони здоров'я, що в цілому має сприяти підвищенню соціальних та екологічних стандартів.

Отже, очевидно є необхідність прагматичної оцінки ризиків та позитивних наслідків міжнародної економічної інтеграції.

Стосовно змісту і напрямів суспільно-географічних досліджень проблем збалансованого розвитку на глобальному рівні це означає, на нашу думку, необхідність поглибленого вивчення таких питань, як особливості розвитку світової економіки, зв'язків у ній, інтеграції окремих країн до системи світового господарства, діяльності нових суб'єктів на геополітичній та гео економічній аренах та їх впливу на процеси переходу до збалансованого розвитку.

До кола цих питань відносимо також дослідження змін у національних економіках окремих країн, що відбуваються під впливом трансформації (стосовно групи країн, економіка яких знаходиться на цій стадії, в т.ч. України, – слід здійснювати додаткові дослідження саме з позицій урахування впливу трансформаційних змін), та дії названих факторів на формування особливостей структури національних економік, рівень їх технологічності й природоємності, типу технологічного укладу і характеру природокористування в межах окремих країн, які в підсумку визначають передумови переходу країн і суспільства загалом до збалансованого розвитку [7].

Нині дослідження міжнародної економічної інтеграції та її наслідків перебувають переважно в полі зору економістів і пов'язані зі створенням наднаціональних інститутів та економічних співтовариств з метою забезпечення свободи торгівлі й координації економічної політики, з оцінкою економічних ефектів інтеграційної взаємодії, питаннями забезпечення конкурентних економічних позицій країни на міжнародній арені, пошуку можливостей для виходу українських товарів на нові ринки, захисту внутрішнього ринку, економічних наслідків входження до економічних союзів та угруповань тощо. При цьому екологічні та соціальні аспекти цієї проблематики опрацьовані значно менше, хоча мають для України надзвичайно важливе значення в сенсі забезпечення збалансованого розвитку країни. Реальна суть

міжнародної економічної інтеграції є значно складнішою і багатограннішою, і участь географів у її дослідженні повинна бути активнішою.

Стосовно завдань вивчення проблем збалансованого розвитку України цей напрям дослідження має забезпечити (принаймні у генералізованому вигляді) обґрунтування оптимальних з точки зору національних інтересів напрямів міжнародної економічної інтеграції України; визначення доцільних варіантів участі у міжнародних економічних союзах; схем участі України в забезпеченні своїх потреб у тих природних ресурсах розвитку, які можуть бути задоволені лише за рахунок джерел, що знаходяться за межами держави.

На наш погляд, досягнення на практиці узгодження інтересів розвитку окремих країн і суспільства загалом має стати своєрідним індикатором того, що модель збалансованого розвитку перейшла з площини теорії до площини реального здійснення. Але, поки що, в практиці міжнародних економічних, політичних відносин, у сфері регулювання міжнародних питань, пов'язаних з використанням природних ресурсів та впливом на навколишнє природне середовище, консенсусів досягають досить рідко. Сам характер їх показує, яка з сторін-учасниць має домінуючі позиції, а яка (які) – підпорядковані [7].

Не викликає сумнівів, що інтеграція будь-якої країни до глобального середовища пов'язана з великою кількістю явних та прихованих наслідків в усіх сферах суспільної діяльності. Більш-менш життєздатної методики їх аналізу досі не існує, хоча на підставі деяких інтегральних індексів глобального рівня (наприклад, індекс збалансованості довкілля [17], індекс збалансованості [7]), їх динаміки можна робити обґрунтовані висновки про основні напрями та проблеми розвитку. Водночас, складною залишається оцінка міграційних процесів, якості технологічного розвитку, інституційної складової, реального стану змінюваності та деградації екосистем, вартості екосистемних послуг - питання відсутності даних, проведення складних пошукових робіт, опитувань, моніторингу тощо. Цим зумовлена орієнтація авторів публікації на використання офіційної статистики переважно щодо окремих (індикативних) видів економічної діяльності, стану навколишнього середовища та демографічної ситуації.

Питання входження України до світової економіки відображені у багатьох публікаціях [1, 9, 11, 12]. Україна активно інтегрується, шукає своє місце у міжнародному поділі праці, обирає пріоритетні напрями регіональної економічної інтеграції. Але якою є ця інтеграція? За типом участі в глобалізаційних процесах вона залишається їх об'єктом. Пояснень такої характеристики достатньо. Незадовільним є позиціонування країни у

міжнародних рейтингах – за індексами конкурентоспроможності, інноваційності, потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій, інвестиційної діяльності. Обсяги прямих іноземних інвестицій, що надходять в Україну, є неістотними у світовому масштабі, ще менші інвестиційні потоки з України. Високим є відсоток співробітництва з країнами, що створюють умови для офшорного бізнесу (18-20%) – «тіньова глобалізація» [3]. Індекс глобалізації КОФ для України зріс за період з 1991 по 2011 рр. більше ніж у 2 рази [14]. У 2011 р. Україна за цим показником займала 53 місце серед 156 країн світу (у тому числі за окремими складовими: 75 місце – за економічною глобалізацією, 77 – за соціальною, 40 – за політичною).

На сьогодні в Україні діє кілька десятків потужних у глобальному вимірі ТНК, представлено понад 70 філій, і цей показник щорічно зростає. Більшість з них працюють у промисловому секторі (нафтопереробна, харчова промисловість тощо) відповідно до стратегій на ринках країн, що розвиваються. Однозначно оцінити наслідки їх діяльності неможливо. Позитивним чинником є притік інвестицій, відповідно – збільшення кількості робочих місць, зростання рівня оплати праці, надходження податків, розвиток інфраструктури, підвищення рівня національного виробництва, змушеного конкурувати з ТНК, а також стандартів життя.

Альтернативою для національної економіки є створення фінансово-промислових груп (ФПГ). Найбільші українські корпорації з'явилися в середині 90-х рр. у металургійній, нафто- і вугледобувній промисловості. Згодом галузева структура ФПГ значно розширилась, охоплюючи машинобудування, будівництво, телекомунікаційну галузь, харчову промисловість. Українські ФПГ мають реальні та потенційні можливості щодо конкуренції зі світовими ТНК, але серед їх недоліків – сировинна орієнтація експорту, низька наукоємність продукції, що є загальнодержавними проблемами.

Одним із напрямів такої інтеграції є **торгівля товарами**; її динаміка і структура представлені на рис. 1 та 2.

Аналіз географічної структури засвідчує невисоку конкурентоспроможність українських товарів – орієнтація зовнішньої торгівлі на індустріальні середньорозвинені країни (41% в

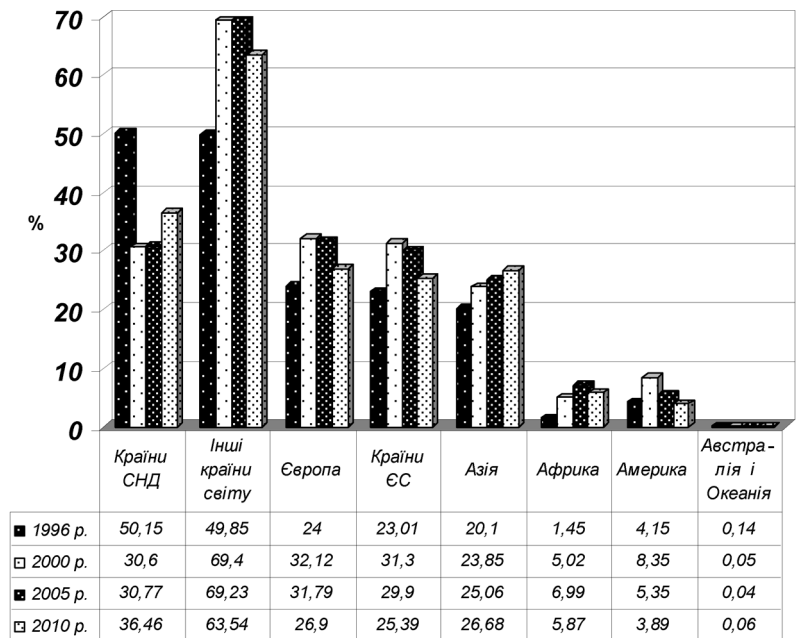

Рисунок 1. Експорт товарів з України, 1996-2010 рр., %

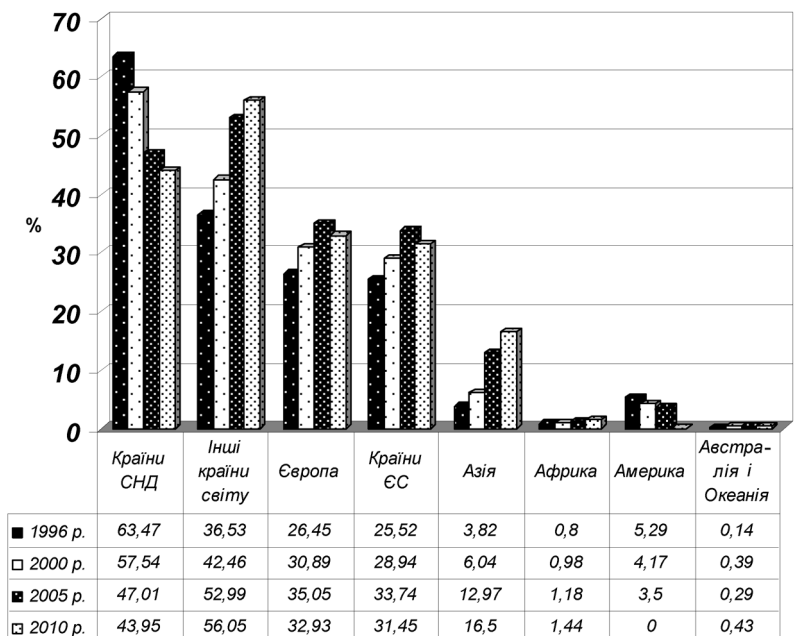

Рисунок 2. Імпорт товарів в Україну, 1996-2010 рр., % (розраховано за [2])

експорті, 49,2% в імпорті), переважно за рахунок країн СНД (відповідно 37% та 44%), зокрема Росії. Водночас має місце тенденція до зменшення частки країн СНД та зростання частки європейських країн, інших країн світу.

Найпринциповіші проблеми присутності України на міжнародних ринках пов'язані, насамперед, з товарною структурою її зовнішньої торгівлі (рис. 3.)

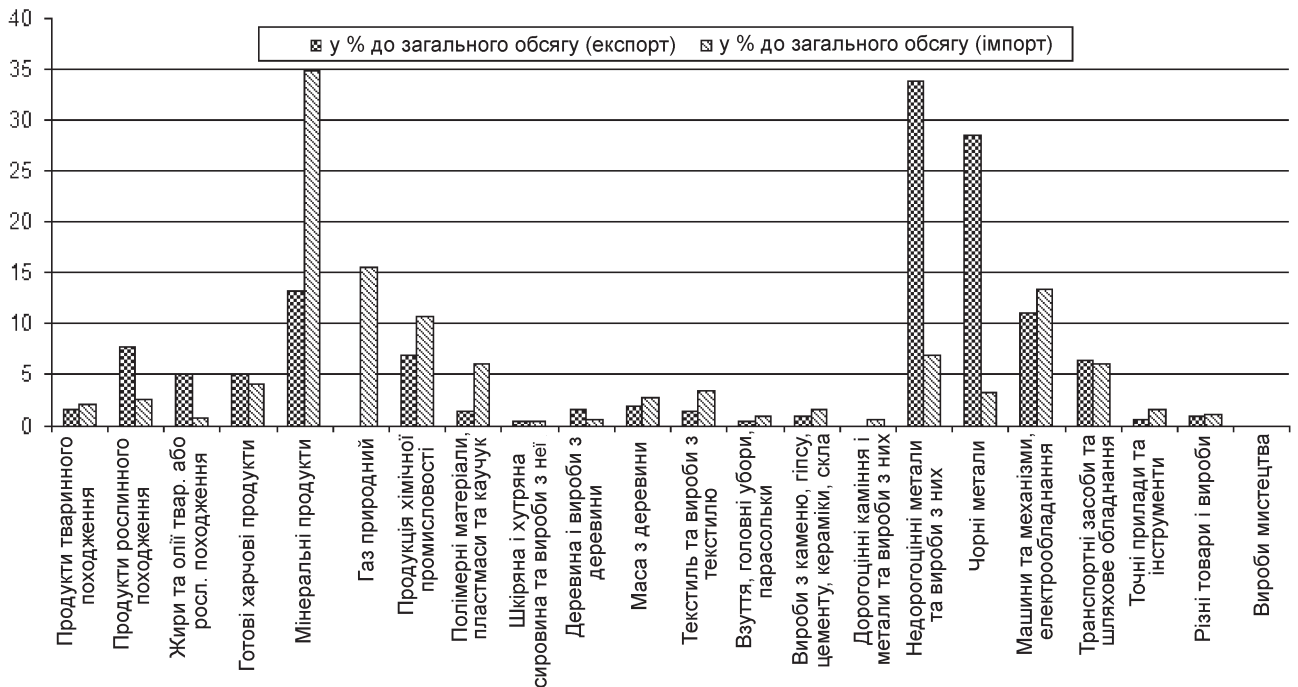

Рисунок 3. Товарна структура зовнішньої торгівлі України, 2010 р. (джерело: [2])

Для зовнішньоторговельної спеціалізації економіки держави притаманні негативні тенденції. Особливості виробництва і характер використання природних ресурсів, рівень природоємності ВВП України, а також аналіз структури міжнародної товарної торгівлі України із зарубіжними країнами свідчать про те, що на світових ринках за нашою країною закріплюється роль сировинного регіону.

Негативні для стану навколишнього природного середовища та екологічної ситуації в країні тенденції зовнішньоекономічної спеціалізації України були закладені ще в 90-х роках минулого століття, з початком виходу України на світові товарні ринки.

Вже в ті роки основу товарного експорту становила продукція природоємних, екологічно-шкідливих, низькотехнологічних галузей. Зокрема, частка продукції чорної металургії в 1997–1998 рр. становила 35,2%. Україна забезпечувала 7,4 % світового експорту чавуну, 5,5 % – сталі, 3 % – труб, 5,3 % – залізної руди і концентрату [15]. Можна акцентувати увагу і на високій частці в структурі експорту насіння соняшнику – культури, що надзвичайно інтенсивно виснажує ґрунти.

Впродовж наступних років структура товарного експорту України не зазнала принципових змін. Зокрема, у 2010 р. частка чорної металургії в структурі експорту становила 33,7%, хімічної промисловості – 6,8 %. Така зовнішньоторговельна спеціалізація зумовила відповідні зміни (починаючи з 90-х рр. ХХ ст.) в структурі українського ВВП загалом та в структурі промислового виробництва зокрема (рис. 4).

У структурі імпорту значну частку становлять енергоносії: в 90-х рр. вартість імпорту енергоносіїв становила близько 20% річного обсягу ВВП [5]. На цей час вона зменшилась, але все ж залишається високою, зокрема в 2007 р. Україна була п'ятим у світі імпортером природного газу.

Такі тенденції в зовнішньоекономічній спеціалізації України стали однією з головних причин загострення екологічних та соціальних проблем, погіршення еколого-економічних параметрів господарського комплексу країни порівняно з іншими країнами світу, збільшення рівня питомої природоємності економіки України.

Окремо варто розглянути ситуацію щодо інтеграції до **ринку послуг**. Зростання частки послуг в економіці країни є позитивним індикатором переходу до постіндустріального суспільства, зокрема й екологізації. Протягом останніх десятиріч структура світового ринку послуг істотно трансформувалася. Нині в його складі виділяють ринки транспортних послуг, міжнародних туристичних послуг та інших послуг.

Розглядаючи особливості інтеграції України до ринку транспортних послуг, слід наголосити, що вигідне транспортно-географічне положення України визначає розвиток нашої країни як транзитної. За оцінками зарубіжних фахівців, Україна має найвищий показник транзитності в Європі, вона володіє розвинутою транспортною мережею, що має значні резерви пропускної спроможності.

Притаманною рисою нинішнього етапу ін-

теграції нашої держави до світового ринку послуг є випереджаюче зростання експорту транспортних послуг порівняно з експортом товарів і показниками обсягів перевезень.

Показовим є те, що частка вартості експортованих транспортних послуг на душу населення в Україні у 3-4 рази нижча, ніж у таких країнах як Німеччина і Франція, та у 15-17 нижча, ніж у Нідерландах чи Данії.

Доходи України від експорту транспортних послуг у 2010 р. становили близько 7 млрд дол. США і за останні 10 років збільшилися майже втричі (табл. 1).

Сучасний стан ринку міжнародних туристичних послуг в Україні характеризується порівняно стійкими тенденціями до загального зростання обсягів туристичної діяльності з істотною її диференціацією. За 2000–2010 рр. обсяг в'їзного туристичного потоку до України збільшився у 4 рази. Нині за даними Світової туристичної організації (UNWTO) Україна посідає 11 місце в світі за показником міжнародних туристичних прибуттів (21,2 млн осіб) [2, 13].

Відчутний вплив на експорт туристичних послуг з України мала глобальна фінансово-економічна криза – скорочення обсягів в'їзного туризму за 2008-2009 рр. перевищило 18%, нині знову спостерігається стабільне щорічне зростання в межах 5 % [2].

В Україні у процесі перманентних трансформацій поступово впроваджується європейська модель управління міжнародною туристичною діяльністю. Проблемним питанням управління системи туристичної галузі України є нерозвиненість відповідних структур на місцях, тому існує потреба децентралізації управління міжнародною туристичною діяльністю, створен-

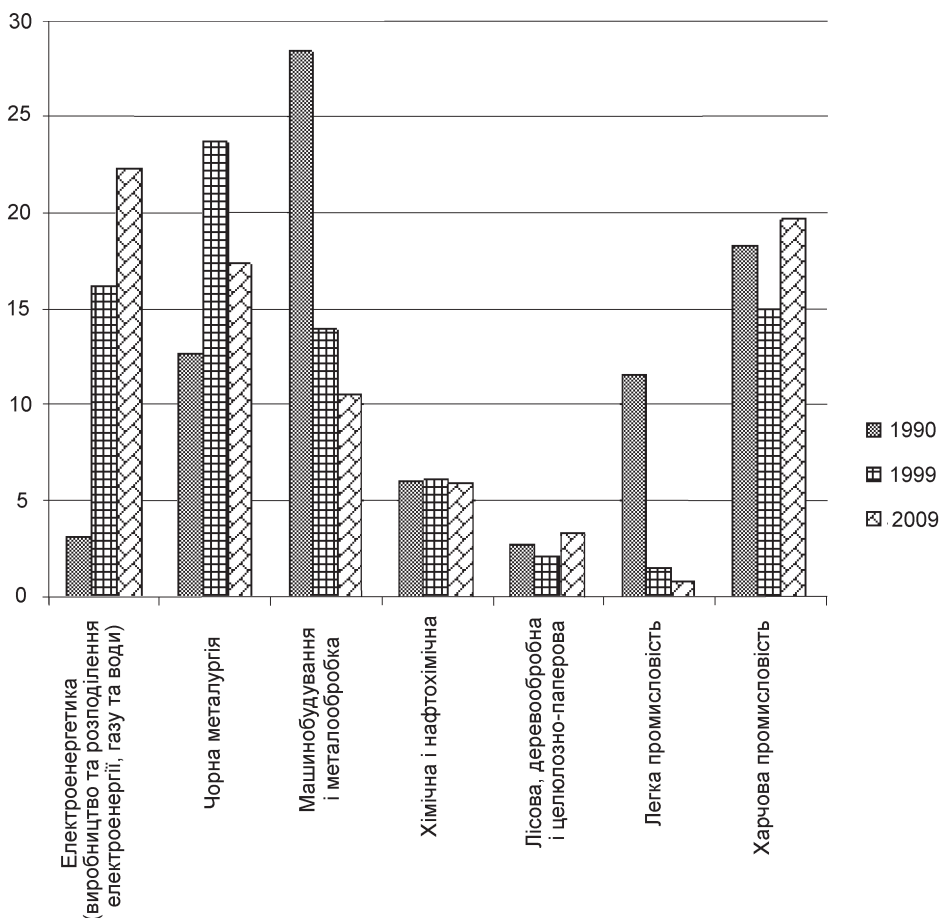

Рисунок 4. Зміна галузевої структури промислового виробництва України, 1990-2009 рр., %*

*Галузева структура промислового виробництва за 2009 р. подана за видами економічної діяльності. Статистичні дані за 1990 та 1999 р. – обсяги виробленої продукції, за 2009 р. – обсяги реалізованої продукції (джерело: [6])

Таблиця 1. Динаміка експорту транспортних послуг України (млн дол. США)

Вид транспорту	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Залізничний	974	1071	1168	1266	1363	1460
Морський	880	951	1022	1092	1163	1234
Авіаційний	864	1035	1229	1442	1675	1928
Трубопровідний	2325	2429	2533	2637	2741	2845
Інші види	479	523	566	610	654	698
Разом	5523	6010	6519	7048	7597	8166

*джерело [2]

ня місцевих туристичних адміністрацій та передавання їм частини повноважень, зокрема щодо сертифікації, ліцензування підприємств туристичної галузі.

Враховуючи досвід провідних туристичних країн світу, можна зробити висновок, що для України на нинішньому етапі розвитку необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу регулювання міжнародної туристичної діяльності в напрямку створення дієвих механізмів державної фінансової, інфраструктурної, кадрової, адмініст-

ративної та інформаційної підтримки, забезпечення безпечного розвитку міжнародного туризму в усіх відношеннях – економічному, соціокультурному, екологічному.

Щодо особливостей інтеграції України до міжнародних ринків фінансово-банківських, інженерно-технічних, консалтингових, лізингових, інформаційних та ін. послуг, маємо констатувати, що представленість нашої держави на згаданих ринках є незначною і не відповідає її економічному та науково-технічному потенціалу.

Поглиблена інтеграція України до світового ринку послуг безпосередньо залежить від якнайефективнішого використання потенціалу виробничої інфраструктури національної економіки, який розуміють як «інтегральний показник потенційних можливостей транспортної системи надавати свої послуги вітчизняним та іноземним суб'єктам господарської діяльності, здатністю енергетичного комплексу видобувати, виробляти та транспортувати енергоресурси в межах держави і за кордон, а також забезпечувати відповідною інформацією та різними видами телекомунікаційних послуг фізичних і юридичних осіб нашої країни й іноземних держав» [10].

У процесі його оцінювання слід враховувати як кількісні, так і якісні параметри потенціалу виробничої інфраструктури національної економіки України.

Ще одну групу проблем становлять **негативні соціальні трансформації**. Серед них слід виділити високий рівень безробіття і загальну напружену ситуацію на внутрішньому ринку праці, проблеми, пов'язані з масштабною трудовою міграцією тощо. Певною мірою позитивною ознакою є зміна, починаючи з 2005 р., негативного сальдо міграцій на позитивне (у 2010 р. цей показник складав 16133 особи). Але для Рівненської та Закарпатської областей негативне сальдо зберігається й донині.

Очевидним є також і те, що переважна частина населення, що залишила Україну протягом 90-х рр. (трудові ресурси у працездатному віці) не вмотивована до повернення. Це переважно високоосвічені та висококваліфіковані фахівці (80% мають повну вищу або базову вищу освіту). За віком трудові мігранти є найбільш працездатною частиною трудового потенціалу України: 60% мігрантів віком від 20 до 44 років, 70% – чоловіки [2].

Водночас, структура та якість міграційних потоків (легальних та нелегальних), які спрямовані в Україну, - «це переважно некваліфіковані, без освіти, без громадянства, нелегали. Така міграція погіршує криміногенну ситуацію, є причиною інфекційних та епідеміологічних захворювань. Боротьба з нелегалами коштує державі приблизно 130 млн дол. щорічно. За даними Державного комітету статистики України за 2001-

2007 роки (січень-лютий), тільки офіційно до України потрапило близько 250 тис. осіб [2]. За неофіційними даними, через територію держави щорічно проходить до 500 тисяч нелегальних мігрантів».

Значними є проблеми в сфері інтеграції України до світового **ринку інвестицій та інновацій**. За глобальним інноваційним індексом Україна посіла у 2009/2010 рр. 61 місце серед 132 країн світу. У той час, як провідні країни світу, широко використовуючи можливості інноваційного розвитку, формують постіндустріальне суспільство, промисловість України базується переважно на традиційних технологіях, початок яким було покладено ще на ранніх стадіях індустріалізації. Більше 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси. Частка продукції соціальної орієнтації становить близько 1/5 загального обсягу промислового виробництва і має тенденцію до зниження. Обсяг продукції машинобудування майже в 2-3 рази нижчий рівня розвинених європейських країн.

На високотехнологічні товари припадає менше 3% загальноукраїнського експорту товарів. За даними Держкомстату, в 2008 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1397 підприємств, або всього 13,0% від загальної кількості промислових підприємств (1472 і 14,2% у 2007 р.). Слід також відзначити високий ступінь зношеності основних засобів і невідповідність структури інвестицій (як внутрішніх, так і іноземних) тим видам діяльності, що особливо потребують вкладень.

За вісім років (2000-2007 рр.) майже 40% загального обсягу нових технологій, необхідних для модернізації вітчизняної промисловості, було придбано за межами України. З них: 29% - патенти та ліцензії, 10,6% - результати досліджень і розробок, 52% - нові технології, «ноу-хау», 42,8% - обладнання. В окремі роки ці показники були ще вищими. Найбільші запозичення іноземних технологій здійснювалися в галузях економіки, які традиційно мають в Україні досить розвинену виробничу і наукову базу. Так, у 2007 р., для хімічної та нафтохімічної промисловості було придбано за межами України 32% нових технологій, металургійного виробництва - 18,4%; машинобудування - 35,6%.

Отже, вітчизняні підприємства підтримують не власну науку, а фактично фінансують іноземних інноваторів. Тільки за 2007 р. обсяг технологічних запозичень оцінюється в 3,7 млрд грн, а за 2005-2007 роки - в 8,3 млрд грн. Майже п'ята частина наукового потенціалу України працює на закордонні замовлення.

Дотепер у країні не відбувалося принципових якісних змін у інноваційному оновленні економіки

та здійсненні її структурної перебудови, яка б дозволила забезпечити належний рівень конкурентоспроможності, економічної ефективності, зменшила б рівень природоємності виробництва, тобто створила б передумови для практичного переходу країни до збалансованого розвитку. Відтак, пріоритетним завданням держави в сфері покращення еколого-економічних параметрів національної економіки є забезпечення її інноваційного розвитку, виходу на новий технологічний рівень.

Інтеграція кожної окремої країни до світового господарства має значний вплив на формування можливостей переходу всіх країн до збалансованого розвитку. Той факт, що Україна змушена практично “з нуля” утверджувати свій статус у світовому господарстві, впливає на темпи і характер переходу країн до збалансованого розвитку.

Серед **позитивних аспектів**, які можуть бути реалізованими в процесі входження країни до системи світового господарства, визначимо такі можливості:

- вільного доступу до ринків та позиціонування продукції відповідно до власної спеціалізації;
- залучення іноземних інвестицій, зокрема як результат інтересів ТНК;
- отримання технологій, зокрема й екологічного спрямування.
- реструктуризації сировинної орієнтації виробництва, зокрема шляхом розвитку ринку послуг;
- інформатизації та підвищення якості людського капіталу.

На жаль, для України більшою мірою відчувається вплив численних ризиків, ніж переліку можливостей. Це монополізація ТНК окремих (іноді стратегічно важливих) галузей української економіки, формування непритаманної українцям культури споживання; впровадження застарілих технологій; відтік високоосвічених фахівців та фінансів, програш у потенційно конкурентоспроможних галузях тощо.

В умовах глобалізації здійснення окремими країнами цілеспрямованої політики інтеграції до світового господарства, виходячи з потреб забезпечення збалансованого розвитку (в межах власної території та в контексті глобального переходу до цього типу розвитку людства загалом) ускладнюється. Це підкреслює гостроту комплексу проблем, що стоять перед Україною в сфері розроблення й практичного здійснення взаємопов'язаних процесів інноваційної технологічної структурної перебудови економіки та відповідних змін у характері міжнародної спеціалізації як чинників переходу до моделі збалансованого розвитку.

Проведений аналіз сучасного стану міжнародної економічної інтеграції України та його можливих соціальних та екологічних наслідків дає

підстави сформулювати такі **висновки**:

1. Міжнародна економічна інтеграція України є об'єктивною необхідністю для забезпечення розвитку країни та визначення її конкурентних позицій у світовому господарстві. Адже саме тоді виникають можливості щодо спеціалізації з тих товарів і послуг, у виробництві яких країна має конкурентні переваги.

2. Україна інтегрується в глобалізоване світове господарство в умовах дедалі жорсткішого загострення конкурентної боротьби у гео економічному просторі. Фінансово-економічна криза, що розпочалася в 2008 р., на думку багатьох експертів, поклала початок новому етапу розвитку світової економіки, на якому відбуватимуться зміни в глобальних зв'язках усіх елементів світового господарства.

3. Важливою особливістю нового етапу розвитку світової економіки, з точки зору можливостей збалансованого розвитку, є перехід людства до розвитку в умовах реального дефіциту та обмеження ресурсів, насамперед продовольчих та енергетичних, ресурсів якісної води. На відміну від усіх попередніх, цей період може набути перманентного характеру, якщо суспільство, з одного боку, не зможе вийти на нові технологічні рубежі свого розвитку, а з іншого, – не забезпечить раціонального споживання, не визначиться із моделями природокористування в межах окремих регіонів та планети загалом.

4. В умовах збільшення дефіциту продовольства у глобальних масштабах, скорочення виробництва продовольства в світі не тільки в розрахунку на одного жителя планети, але і в абсолютному вимірі, Україна повинна якомога повніше реалізувати свої можливості виробництва та експорту сільськогосподарської продукції.

5. Інтеграція до світової економіки створює можливості для розширення надходження іноземних інвестицій до країни, прискореного розвитку країни за рахунок інноваційно-технологічного потенціалу. За умов реалізації експортного потенціалу країна отримує резерв для розширення імпорту з метою задоволення потреб розвитку національної економіки та соціальних потреб населення.

На сьогодні за показниками виробництва сільськогосподарської продукції у вартісному виразі наша країна майже на порядок поступається країнам Західної Європи. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в Україні дасть змогу забезпечити оптимізацію структури сільськогосподарського землекористування, збільшити обсяги експорту сільськогосподарської продукції. За рахунок цього країна зможе вирішити значну кількість проблем соціального та екологічного характеру.

6. Серед пріоритетних напрямів інтеграції до світового ринку послуг – використання потенціалу

для розвитку в'їзного туризму в Україну (нарощування експорту туристичних послуг) Важливими чинниками європейської та глобальної інтеграції України та залучення її сфери послуг до світогосподарських зв'язків можуть бути розвиток енергетичної системи, інформаційно-технологічного комплексу.

7. З початку становлення України як незалежної держави її інтеграція до світової економіки відбувалась за сценарієм, далеким від оптимального. Внаслідок дії низки об'єктивних і суб'єктивних факторів склалася спеціалізація з виробництва низькотехнологічної, екологічно-шкідливої продукції, країни-постачальника дешевої робочої сили тощо. Результатом цього вже стали численні негативні наслідки, зокрема екологічного та соціального характеру.

До основних напрямів запобігання та ліквідації негативних екологічних та соціальних наслідків інтеграції України до світового господарства відносимо такі:

- Головним принципом, який має визначати інтеграцію України до світової економіки, має бути принцип захисту національних інтересів країни, забезпечення належного рівня національної безпеки та її окремих складових, у тому числі – економічної, соціальної та екологічної.

- Вирішальною умовою запобігання та ліквідації негативних екологічних, соціальних та економічних наслідків міжнародної економічної

інтеграції України є забезпечення належного рівня конкурентоспроможності національної економіки. Для практичного досягнення провідних позицій у глобалізованій світовій економіці та для забезпечення збалансованого розвитку й ефективного використання свого унікального гео-економічного потенціалу Україна має повною мірою використати всі фактори виробництва, якими вона володіє, всі складові інтегрального потенціалу власної території.

- Особливо важливими є оптимізація використання природно-ресурсного потенціалу країни та зменшення рівня залежності від імпорту енергетичних ресурсів, забезпечення диверсифікації джерел їх постачання.

- Принциповим завданням у цьому контексті є оптимізація використання потенціалу земельних ресурсів країни – головної складової національного багатства країни, насамперед – потенціалу сільськогосподарських земель.

- Важлива передумова забезпечення збалансованого розвитку країни – реалізація потенціалу експортних можливостей України на світових ринках продовольства та іншої сільськогосподарської продукції.

- Першочергове завдання – виконання взятих Україною зобов'язань щодо розробки та затвердження на законодавчому рівні «Національної Стратегії сталого (збалансованого) розвитку» й опрацювання на її основі відповідного Плану дій з її практичної реалізації.

1. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія України. – К.: Батьківщина, 2001. — 301 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Ігнат'єва Т. Україна в світових міграційних потоках // Політична наука в Україні: стан і перспективи: матеріали всеукр. наук. конф. (Львів, 10-11 травня 2007 року) – Львів: ЦПД, 2008. - 308 с.
4. Ковзель М.О. Особливості прогнозування експорту транспортних послуг України, кількісна оцінка та аналіз його результатів // Залізничний транспорт України. – 2007. – № 2. – С. 86-88.
5. Лісовський С.А. Еколого-економічні проблеми періоду трансформації економіки України та можливі шляхи їх подолання. - Житомир: Соляріс, 1998. – 24 с.
6. Лісовський С.А. Проблеми європейської інтеграції України в контексті забезпечення її сталого розвитку // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Випуск ХХІХ, том 2. – Львів – Луцьк: Вежа, 2001. – С. 392-397.
7. Лісовський С.А. Суспільство і природа: баланс інтересів на теренах України: Монографія. – Інститут географії НАН України. – К., 2009. – 300 с.
8. Маруняк Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України / За ред. Руденка Л.Г. – К.: Реферат. – 224 с.
9. Пахомов Ю.Н. Украина и Россия на волнах глобализации. Экономический аспект // Полис – <http://www.politstudies.ru> (Официальный сайт журнала „Полис“).
10. Рибчук А.В. Глобальна виробнича інфраструктура світового господарства: теорія і практика: Монографія. – Дрогобич: Вимір, 2009. – 436 с.
11. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры: Украинский контекст. – К.: Логос, 2002. – 647 с.;
12. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть: Навч. посіб. / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К.: Либідь, 2002. – 470 с.
13. Environment and Globalization: Five Propositions/ by A.Najam, D.Runnalls, M. Halle. International Institute for Sustainable Development. Winnipeg. – 2007. – P. 10-29.
14. KOF Index of Globalization. – Режим доступу: <http://www.globalization.kof.ch>
15. UNCTAD Handbook of Statistics 2000.– New York and Geneva: UN, 2000. – 350 p.
16. UNWTO Tourism Highlights, 2011 Edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org/facts/menu.html>
17. Yale Center for Environmental Law and Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sedac.ciesin.org/es/esi/>